

lámcsapást bíráljuk el, sajnálkozással felette, legtovább az, akit mulasztás terhel, tartozik felelősséggel. De aki ép ésszel, szabad akarat-
tal járt el, cselekménye minél megfontoltabb, műveltségi foka minél
magasabb, indokai minél alaptalanabbak, annál nagyobb felelősséggel
tartozik.

Minden embernek kötelessége káros cselekményeinek indítóokait
elhárítani, felettük győzelmet aratni, a közösséget hátrányos tetteitől
óvni, még ha áldozatot jelentene is ez számára.

Téved, aki azt hiszi, hogy legnagyobb titokban, minden bizonyítékot
megsemmisítve, cselekményének felelősségre vonása alól biztos menek-
vése van.

A lelkiismeret autonóm ítélete alól senki sem mentes. Nincs a lelki-
ismeretnél tettehez közelebb álló és jogosultabb bíró. Ahol a lelkiismeret
furdalása bekövetkezett, ott vége a szabad akarat és determinizmus vi-
tájának, az okozati láncszemek kutatásának. Ott egyedül a bűnhődésé
a szó, és pedig az elkövetkezett bűnnek megfelelően.

Aki tettét megvallva önmagába száll, töredelmesen feltárja tetté-
nek okait, kiállja érte a büntetést, ezáltal megkönnyíti s visszakaphatja
lelki egyensúlyát. Aki titkaiba elzárkózva menekül, a felderítő igazság-
szolgáltatást állandóan nyomában érzi, lelkiismerete soha nem jut nyu-
galomhoz.

A lelkiismeretet szorosan nyomon követi a közvélemény. Ez kezdet-
ben még lehet tapogatózó, de több eset után kimondja megdönthetet-
len nézetét, mellyel bárki születési bizonyítványát ilyen minősítéssel
egészíti ki: ez jó és megbízható, ez kevésbé jó és kevésbé megbízható.

Dr. FAZAKAS MIKLÓS

A KUMRÁNI ESSZÉNUS KÖZÖSSÉG JELENTŐSÉGE ÉS HATÁSA A KERESZTÉNYSÉG KIALAKULÁSÁNAK KORÁRA

I. RÉSZ

A Kumránban élt közösség fennállásának időrendi kereteit egyértel-
műen sikerült meghatározni. Eszerint az i.e. 2. század közepétől élték
itt i.sz. 68-ig, amikor a megszálló római csapatok véget vetettek a te-
lepülés életének. A település létesítése és pusztulása közötti több mint
két évszázad folyamán a szövetségkötők gyülekezetének eszmevilága és
gyakorlata sokat változott. A fejlődésnek ezeket a fokait az újabb ku-
tatás egyre meggyőzőbben világítja meg. Ugyancsak világosan áll előt-
tünk a közösségnek más hasonló jellegű csoportosulásokhoz való vi-
szonya is.

A kumráni kolostorszerű település úgy jött létre, mint egy rend-
kívüli hatású vezető, az Igazság Tanítója kezdeményezésére az adott tár-

sadalmi, politikai és vallási rendet radikális módon megtagadó, a templomi kultuszt, a főpapi és királyi hatalmat egyaránt elvető, vagyonszűkítést, nőtlenséget, rideg aszkétikus életmódot hirdető és megvalósító zárt közösség központja. A gyülekezet teológiájának alapelvei a következők voltak: a világosság és a sötétség ellentétén alapuló dualizmus, az isteni eleve elrendelésben való hit, titkos kijelentésekre való hivatkozás, melyeket apokaliptikus jellegű irodalmi művekben igyekezett népszerűsíteni.¹ Saját, szűkebb közösségük kiválasztottsági tudata éppen úgy eltér környezetük elképzeléseitől, mint gyakorlatuk más elemei: a templomi kultusz elutasítása, az önálló naptári rendszer használata is szembeállította őket a többi zsidó vallási irányzattal.

Ez a következetes szembenállás azonban az idők folyamán enyhült és módosult. Amikor a település lakói i.e. 31-ben elhagyták Kumránt,² más helyi csoportok keletkeztek, amelyeknek legalábbis egy része feladta a nőtlenség elvét, és lazított a vagyonszűkítési rendszeren is. Ezzel szemben ezek az újabb közösségek szigorúbban ragaszkodtak a mózesi Törvényhez, a tisztálkodási szertartásokhoz, de különösen a szombat szigorú megtartására vonatkozó előírásokhoz. A korábbi fejlődési szakasz és a központi település szigorú aszkétikus rendjét a Községi Szabályzatból (1QS) ismerjük, míg a később keletkezett nem kolostori jellegű csoportok egyikének szabályzata maradt fenn valószínűleg a Damaszkuszi Iratban (CD). De a megváltozott nézeteknek és gyakorlatnak megfelelően folyamatosan átdolgozták a régebbi írásokat is. Ezzel magyarázható a több kéziratban fennmaradt művek egyes töredékes példányai között elég messzemenő szövegváltozások.

A holttengeri tekercsek kéziratái mögött tehát nem kell feltétlenül egy egységes zárt közösséget feltételeznünk, hanem a különböző iratok ugyanazon szellemi irányzatának más-más árnyalatait. Az, amit kumráni közösségnek, vagy éppen szektának nevez a ma már külön tudományággá fejlődött kutatás (kumránológia), a mostani eredmények fényében már korántsem tűnik olyan egységes jelenségnek, mint ahogyan az első kéziratok felbukkanása idején tekintették. A változó időskel együtt változott a közösség gondolatvilága, vallásos nézete és gyakorlati állásfoglalása is, s ebben a vonatkozásban is megállapítható bizonyos irányú fejlődés.

Így a kezdetben halványabb messiási várakozás egyre túlfűtöttebb és konkrétabb formában jelentkezett. Feltehetően ezt a túlfűtött reménységet táplálta a háborús tekercs³, vagy ellenkezőleg, ez a kézirat a terméke az ezredforduló izzó messianizmusának. Ez vezette azután a kumrániakat a rómaiak elleni felkelést kezdeményező és szervező zelóták közé és tette őket, a messiási háború elméleti rajongóit, ennek valóságos résztvevőivé, majd végül áldozataivá.

Az is valószínű, hogy a felkelést megelőző évtizedekben (tehát éppen Jézus korában), amikor a zsidó társadalom belső ellentéteiről mindinkább a rómaiakkal szembeni közös ellenállás felé terjedt a figyelem, a templommal és a főpappal szembeni ellentétek is veszítettek egykori erősségükből. Ez annál is inkább elfogadható, mert a főpap-királyok hatalma által kiváltott ellentét Nagy Heródes uralkodásával elveszítette időszerűségét.

Mindebből az következik, hogy a barlangokból előkerült kéziratokat nem annyira egy elkülönült s zártságában változatlan közösség, mint

inkább egy több csoportra szakadozott és nézeteiben, gyakorlatában nem egységes zsidó vallási irányzat műveinek tekinthetjük. Ennek az irányzatnak éppen az a legszigorúbb szárnya élt Kumránban hosszú időn át, amelyet Josephus, Philo, Plinius és mások által ismert és jellemzett esszénus irányzattal azonosíthatunk. Viszont mind az esszénus mozgalom, mind közelebbről a kumráni közösségen belül különböző, helyileg és időbelileg meghatározott eltérésekkel és árnyalatokkal kell számolnunk.

Eddig is közismert volt, hogy a templom lerombolása előtt a zsidóság sokkal szétágazóbb volt, mint a talmudi időkben, amikor írásba foglalták a zsidó élet és gondolkodás irányadó normáit és rögzítették az ószövetségi kánont. De mindaz, amit erről tudtunk, olyan írók feljegyzéseiből származott, akik kívülről és nem túlságos rokonszenvvel szemlélték a zsidóságot. Csak az ún. apokrif iratok nyújtottak közelebbi tájékoztatást a hivatalos egyházon kívül élő csoportokról is.⁴

A kumráni közösség iratainak elsőrendű fontossága abban áll, túl szövegtörténeti jelentőségükön, hogy bennük és általuk olyan jelentős terjedelmű irodalommal rendelkezünk, amelyet elkülönülő zsidó csoportosulások alkottak és gondoztak abban az időszakban, amikor még a templom állott, nemsokkal az Ószövetség legkésőbbi könyveinek megszerkesztése után és az Újszövetség létrejöttének ideje előtt és alatt.

A kéziratok e jelentőségének és az újabb eredményeken alapuló szemléletnek megfelelően ma már rugalmasabb formában vetődik fel a kumráni közösség, ill. esszénizmus és a kialakulóban levő kereszténység közötti kapcsolat kérdése. Ennek a kérdésnek a tisztázásában s egyáltalán a történelmi, társadalmi, vallási háttér teljesebb megértésében van a holttengeri tekercsek és az azokat létrehozó közösség legnagyobb jelentősége.

Amikor az első leletek napvilágra kerültek⁵ — az utóbbi évszázad egyik legizgalmasabb és nagyjelentőségű vallástörténeti felfedezéseként —, a szakemberek éppen úgy, mint a kívülállók szenzációs adatokat, vagy éppen valóságos leleplezéseket vártak a kereszténység közvetlen előtörténetére, vagy éppen keletkezésének konkrét körülményeire vonatkozóan. És valóban a hasonlóságok egészen meglepetőek voltak. A kéziratok Igazság Tanítójában fel lehetett ismerni Jézusra emlékeztető vonásokat; a büntől megtisztító rituális mosakodásokban, az új tagot beavató szertartásban és a szakrális étkezésben a kereszténység és úrvacsora történeti előzményeit; a túlfűtött messiási várakozásban az első keresztények hitét a bekövetkező utolsó ítéletben; a kumráni vagyonszövetségben az ösgyülekezet hasonló jellegű intézményét. A kumrániak aktualizáló írásmagyarázata, amely minden ószövetségi jövendölést saját életére és viszonyaira vonatkoztatott, szintén meglepő módon emlékeztetett a prófétai szövegek evangéliumi felhasználásának a módszerére. Mindezek indokoltá tették azt a feltevést, amely a kumráni esszénus közösségben a kereszténység előfutárát ismerte fel.⁶

A kutatások azonban minél mélyebbre hatoltak a kumráni és korai keresztény szövegek összehasonlításában és minél jobban tisztázódott a holttengeri tekercsek mögött álló közösség időbeli és térbeli különbsége, annál bonyolultabbnak és összetettebbnek tűnt a kettő között fennálló kapcsolat is.

Ezek után természetesen válaszolnunk kell arra a kérdésre, hogy beszélhetünk-e kapcsolatról és milyen lehetett ez a kapcsolat a kumráni közösség és az őskereszténység létrejötte és kialakulása között? Valóban kimutatható-e a kumráni közösség olyan mérvű hatása az őskereszténységre, amint azt a pánkumránizmus hívei állították, vagy ha nem, mégis miben jelentkezik ez a hatás? Mi ezeknek a kéziratoknak a jelentősége a kereszténység hitvilágának és világszemléletének további alakulását és az évezredek folyamán megépített keresztény teológia alap-tételeit illetően.

Nemsokkal a felfedezések után, az első eredmények birtokában két kiváló szakember így nyilatkozott: „Az i.e. első két század zsidó szektáinak hitére és életére vonatkozó leletek igen sokat ígérnek, s minden bizonnyal forradalmasítani fogják a kereszténység kezdetével kapcsolatos ismereteinket.”⁷ „Az őskereszténységgel kapcsolatos összes kérdések mostantól kezdve új megvilágításba kerülnek, amely arra kényszerít minket, hogy teljesen újraértékeljük azokat.”⁸ Húsz év múlva az eredmények birtokában, de még mindig nem a kérdés lezárásának biztonságával egy harmadik szakember ezt írta: „A júdeai pusztában talált kéziratok nagyszerű fényt vetnek arra a mozgalmas és változó korszakra, amely megelőzte a zsidó és keresztény ortodoxia kikristályosodását.”⁹

A fentiek előrebocsátása után, a kérdésre válaszolva, az első, amit megállapíthatunk, hogy a tekercsek szövegei nagyon sokban szemléltetik az Újszövetség teológiai tartalmát és fejtegetéseinek nyelvezetét. Ahhoz, hogy megérthessük, mit jelentettek hallgatóik és olvasóik számára Jézus és az apostolok, ill. evangélisták által használt szavak, tudnunk kell, hogyan használták ezeket az egykorú zsidó irodalomban. Ebben a tekercsek lényegesen bővítik ismereteinket és segítenek. Jézus és a tanítványok arámi nyelve, különösen az evangéliumokban, közvetlenül a görög szöveg felszíne alatt rejtőzik. Ezekhez a kifejezésekhez kapcsolódó gondolatok és eszmék világosabbá válnak, amikor a kumráni közösség egykorú irodalmát tanulmányozzuk.

Ha a holttengeri kéziratok és az Újszövetség eszméi és nyelvezete között nem is lehet kimutatni a közvetlen függést, mégis fennáll bizonyos hasonlóság. Ennek bizonyítására a tudományos kutatás többek között az alábbi példákat sorolja fel:

A kumráni közösség tagjai kiválasztottaknak vagy Isten kiválasztottjainak nevezték és tartották magukat. Tit 1,1-ben ezt olvassuk: „Pál Istennek szolgája és Jézus Krisztusnak apostola Isten választottainak...” Vagy 1Pét 1,1—2-ben ez áll: „Péter. Jézus Krisztusnak apostola... elszéledt jövevényeknek, akik ki vannak választva...”

A tekercsek állandóan világosságnak nevezik Isten igazságát, amint az az ő törvényében kinyilatkoztatást nyer. Jn 1,7—9-ben ezt olvassuk: „Ez [János] tanúbizonyságul jött, hogy bizonyoságot tegyen a világosságról, hogy mindenki higgyen általa.” Jn 8,12 szerint Jézus ezt mondja magáról: „En vagyok a világ világossága.”

A kumráni közösség tagjai előszeretettel alkalmazták magukra a világosság fiai elnevezést, szemben a sötétség, vagy Béliál fiaival. Ezzel összehasonlíthatjuk a Jn 12,36-ot: „Amíg a világosság veletek van, higgyetek a világosságban, hogy a világosság fiai legyetek.” Vagy Ef 5,8-at: „Mert valátok régen sötétség, most pedig világosság az Úrban: mint a világosság fiai, úgy járjatok.”

A Hálaadó Zsoltárokban vagy Magasztalásokban (1QH) a zsoltáriró szerint a közösség Isten örök gyülekezetéhez tartozik, azzal közvetlen kapcsolatban áll és osztozik a szent lények sorsában. Vessük össze ezzel az Ef 2,19-et: „Azért immár nem vagytok jövevények és zsellérek, hanem polgártársai a szenteknek és cselédei az Istennek.“

A közösség alaptétele a „maradék“ hite, az a meggyőződés, hogy ők a szövetséghez hűséges Izrael igazi maradékát alkotják. Pál így ír Róm 11,5-ben: „Eképpen azért most is van maradék a kegyelemből való választás szerint.“

A Közösség Szabályzata szerint a közösség tagjai, ha az előirt szabályok szerint élnek, teljes mértékben Isten templomává, igazi „szentek szentjévé“ válnak. 1Kor 3,16-ban olvassuk: „Nem tudjátok-e, hogy Isten temploma vagytok...“ Hasonló gondolatot találunk Ef 2,20–21-ben: „Kik felépítettetek az apostoloknak és prófétáknak alapkövén, lévén a szegletkö maga Jézus Krisztus, akiben az épület szép renddel rakattatván növekedik szent templommá az Úrban.“

Ugyancsak a Közösségi Szabályzatban találunk egy részletes leírást a két útról: a jóról és a rosszról, a világosságról és a sötétségről. Ez a gondolat közismert az izraelita és perzsa gondolkodásban, mégis érdekes megfigyelni fejlődését Mt 7,13–14- és Lk 13,23-ban található keskeny és széles útnak a képében.

Ezek csak egyes példái a kifejezésmód paralel sorozatának, amely mind a kumráni iratokban, mind az Újszövetségben megtalálható. Megemlíthetnők még a bűnöknek ugyanazon felsorolási módját egyfelől a Közösségi Szabályzatban (1QS 9,13), másfelől a páli levelekben (Gal 5,19–21; Róm 1,18–32; Kol 3,5–8).

A következőkben vegyük vizsgálat alá az Újszövetség könyveit, s nemcsak a kifejezések összehasonlítása, hanem a bennük található teológiai nézetek és eszmék összevetése alapján is próbáljuk meg kimutatni: beszélhetünk-e közvetlen kapcsolatról vagy hatásról a két irodalom között.

Amikor az evangéliumokkal akarjuk összehasonlítani a kumráni irodalmat, mindjárt egy kezdeti nehézséggel kell számolnunk: az evangéliumok történeti kerete sokkal biztosabban megállapítható, mint a kumráni irodalomé. Csak egyetlen példával szemléltessük ezt. Kétségtelen, hogy Jézus életének vannak olyan eseményei, amelyekkel kapcsolatban méltán felmerül a történeti hitelesség kérdése, mégis az a tény, hogy Pilátus ítélete alapján feszítették keresztre, igen csekély eltéréssel meghatározza helyét a történelemben, mert Pilátus 26–36 között volt Júdea helytartója. Ha az Igazság Tanítójának halálát 10–12 éves korban meg tudnánk határozni, mindjárt másképpen viszonyulhatnánk az általa alapított közösség történetéhez és teológiájához. A helyzet azonban egészen mást mutat. Az Ószövetség két kiváló tudósa, akik ezzel a kérdéssel foglalkoztak, 230 év különbséggel állapították meg az Igazság Tanítójának halálát.¹⁰

Márk evangéliuma szerint Jézus első galileai prédikálásának lényege a következő: „Bétölt az idő és elközelített az Istennek országa, térjete meg és higgyetek az evangéliumban“ (Mk 1,15). Lukács szerint pedig Jézus azzal lépett fel a názareti zsinagógában, amit Ézs 61,1–2 verseiben egy névtelen próféta (Deuteroézsaiás) hirdetett. Jézus tehát arra figyelmeztetett, hogy elérkezett a várva várt idő, melyben beteljesedtek

Isten Izraelnek tett ígéretei, s Isten örökkévaló országa, melyet Dániel látomásában látott, a megvalósulás előtt áll. És mindez az ő szavaiban és cselekedeteiben lesz valósággá.

Ez az eszkatologikus hangsúly talán a legkiemelkedőbb közös vonása az evangéliumoknak és a tekerceknek. A Damaszkuszi Irat szerint Isten arra jelölte ki az Igazság Tanítóját, hogy „tudassa a későbbi nemzedéket mindarról, amit a végső nemzedékkel cselekedni fog“ (CD 1,12). A Habakuk kommentár szerint az Igazság Tanítója volt az, „akivel Isten az ő szolgálói, a próféták szavainak minden titkát tudatta“ (1QpHab 7,4). A Tanító éleslátásának és utasításainak köszönhetően a kumrániak tudatában voltak, hogy ők a „bűn korszakában“ élnek, s feladatuknak tekintették készíteni az Úr útját az új idő számára, amely nemsokára felvirrad.

Mind a kumráni szövetségben, mind az evangéliumokban a prófétákat saját igazuk szerint értékelték és magyarázták, s nem alacsonyították le egyszerűen a magyarázatszallítók (haptaroth) szerepére, ahogyan a judaizmusban elég gyakran megtették.

A tekercekben leleplezik azokat a törvényszegőket, „akik nem hisznek, ha a végső nemzedékre bekövetkező dolgokat hallják a pap szájából, akinek Isten azért adott bölcsességet a szívébe, hogy értelmezze az ő szolgálóinak, a prófétáknak minden szavát, akik által Isten megmondotta mindazt, ami az ő népére és földjére következik“ (1QpHab 2,6—10). Ehhez hasonlóan Jézus is megdorgálja tanítványait és balgatagoknak nevezi őket, mert „rest szívűek mindazoknak elhívésére, amiket a próféták szóltak“ (Lk 24,25).

A jóslatok beteljesedését azonban nem a próféták, hanem az Igazság Tanítója ismerte fel és közölte követőivel, s így joggal köszönhette meg Istennek, hogy neki megmutatta „csodálatos titkait“, melyeket mások elől elrejtett. Jézus éppen így köszöni meg Istennek, hogy a „kisdedeknek“ olyan dolgokat jelentetett meg, amelyeket a bölcsek és értelmeselek elől elrejtett (Mt 11,25; Lk 10,21), és felhívja tanítványait, hogy olyan dolgokat fognak látni és hallani, amelyeket a próféták és más igaz emberek szerettek volna látni és hallani (Mt 13,16; Lk 10,23). A két irodalom teológiája közti különbség nagymértékben azon alapszik, hogy mindenik jellegzetesen, a maga módján magyarázza a prófétákat.¹¹

A kumráni iratokban találkozunk az elhalasztott várakozás fogalmával, amely az evangéliumokból hiányzik. Valószínű, hogy kezdetben még az Igazság Tanítója életében remélték megvalósulni a régi korszak végét, de mert később mégis el kellett halasztani az ő halála utáni időre, ez szükségessé tette a prófécia újraértelmezését: „Elhúzódik a végső idő, még azon túl is, amit a próféták jósoltak, mert Isten titkai csodálatosak“ (1QpHab 7,7).

Ez az Újszövetségben a paruzia elhalasztására emlékeztet, de míg ez csak itt-ott jelenik meg (Lk 19,11; Jn 21,22), az evangéliumok uralkodó gondolata kétségtelenül az, hogy az idők teljessége itt van. „Ma teljesedett be az Írás a ti hallásotokra“ — mondotta Jézus a názáreti zsinagógában (Lk 4,21). Kortársai bizonyára megértették, hogy Isten országa megérkezett, és ha még nem is hatalommal jött el, de nemsokára be fog következni (Mk 9,1). Ez a különbség határozza meg azokat az eltérő szerepeket, melyeket mind Jézusnak, mind az Igazság Tanítójának tanítványai tulajdonítottak.

A törvény értelmezésében és alkalmazásában mind Jézus, mind a kumrániak különböztek a zsidó szemlélet kortárs iskoláitól, de radikálisan eltértek egymástól is. Talán a házassági törvény értelmezésében kimutathatnánk egy nagyon felszínes hasonlóságot. Jézus ezzel kapcsolatban mint tekintélyt idézi a Gen 1,27 szavait: „A teremtés kezdete óta férfiúvá és asszonnyá teremté őket Isten“ (Mk 10,6). A kumráni irodalom szintén ebben az értelemben használja: „A teremtés alaptétele: férfinak és nőnek teremtette őket“ (CD 4,21). Jézus azonban a fenti idézetet a Gen 2,24-gyel kapcsolja össze, hogy bizonyítsa a házasság egész életre szóló voltát, ezért a válást tiltott dolognak tekinti. A Damaszkuszi Irat a fenti helyet a Gen 7,9-el párosítja, hogy alátámassza azt a tételt, miszerint az embernek nem lehet egyszerre két felesége. Kumránban viszont a válás nem volt tilos. Végeredményben tehát Jézusnak a válási törvényre (Deut 24,1—4) való fellebbezése a házasság intézményének eredeti célja érdekében egyáltalán nem talált a kumrániak felfogásával.

A különbség még inkább kihangsúlyozódik a szombat törvénye magyarázatában, ahol Jézus ez intézmény eredeti céljára figyelmeztet. Ha e törvény farizeusi értelmezése, amely összeütközött annak eredeti törekvésével, annyira kiváltotta Jézus nemtetszését, elképzelhető, mit mondott volna a kumráni közösség még szigorúbb értelmezésével kapcsolatban. A farizeusok felfogása megegyezett Jézussal abban, hogy ha szombaton pl. egy háziállat beesik egy gödörbe, ki kell húzni onnan a nap szentsége ellenére is (Mt 12,11; Lk 14,5). A Damaszkuszi Irat ellenben határozottan megtilt minden emberi cselekvést ezen a napon, még az ilyen természetű segítséget is: „Ha a jószág vajúdik, ne segítsen neki senki, és ha kútba esik vagy verembe, senki ne emelje ki szombaton“ (CD 11,13).

A kumráni közösség nemcsak a törvény értelmezésében múlta felül a farizeusokat, hanem általános elkülönülésében is. A farizeusok is fontosnak tartották a szentséget és tisztaságot, de nem mentek ki a pusztába, hogy másként be ne szennyeződjenek. A templomi kultusz ellen sem tettek többet, mint helytelenítették a templom hatóságait. A kumrániak szemében ezért a farizeusok lagymatagoknak bizonyultak az elkülönülés iránti buzgóságukban, és „simulékony magyarázatot adók“ néven illették őket. Ha a farizeusok bírálták Jézust, a törvény magatartásában tanúsított erélytelensége és társadalmi életmódja miatt, mennyivel inkább magára vonta volna a kumrániak még adázabb ítéletét és haragját, akik magukat a farizeusokat is bíralták e tekintetben.¹²

Az evangéliumok még sok helyen utalnak a farizeusokra. Viszont Jézus szavaiban sehol sem találunk kifejezett utalást a kumrániakra vagy esszénusokra nézve. Lehetnek azonban olyan vonatkozások, amelyekből következtethetünk az ellenük szóló bírálatra. Az egyik kutató szerint pl. a Hegyi Beszéd „azt a benyomást kelti, hogy tudomása van a szektáról és lehetséges, hogy éppen ellenük szóló vitáit“¹³. Egy olyan vitáit, tehetjük hozzá, amely aztán később, az evangéliummá formálódás korában a jamniai iskola rabbiaiban találta meg célpontját.

Jézus állásfoglalása a régi törvénnyel szemben — „Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet“ (Mt 5,43) — valószínűleg éppen a kumrániak felfogásával kapcsolatos, függetlenül attól, hogy itt elsősorban rájuk gondolt-e, vagy sem. A szekta ugyanis előírta azok részére, akiket

be akart avatni a „szövetségkötők közösségébe“, hogy „szeresse a fény minden fiát, mindenkit az Isten elgondolásában [kapott] sorsa szerint, és gyűlölje a sötétség minden fiát, mindenkit vétke szerint, Isten boszszújának megfelelően“ (1QS 1,9—11). Igaz, arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a közösség tagjának tilos volt ölni olyan méltatlan indokért, mint anyagi előny vagy nyereség. „Ne nyújtsa ki senki a kezét, hogy a többi nemzet fiai közül bárkinek is vérét ontsa vagyon vagy nyereszkedés céljából“ (CD 13,6), de törvényeik sehol sem parancsolják azt, hogy jót tegyenek, vagy az evangéliumi lelkületnek megfelelően önként elmenjenek két mérföldre, nem is gondolva arra, hogy milyen távol állott tőlük a könyörülő szamaritánus segítő magatartása.

Az evangéliumok Jézus tanítói működése mellé állítják az ő gyógyítói tevékenységét. Jellemző Jézus egész életére és módszereire, hogy tekintetét és munkáját nemcsak a lelki dolgokra irányította, amint azt később tévesen beállították. Szívét népe fizikai, anyagi nyomorúsága is mélyen érintette, számára a lelki és testi dolgok szorosan egybefolytak. Ezért bárhol is találta szembe magát a nyomorral, kész volt segíteni, bárhol találkozott betegséggel és testi fogyatékos-sággal, kész volt a gyógyítással. Jézus azonban csak vallásos és lelki eszközöket alkalmazott. Gyógyítási módszere tehát lelki; a belső lelki élet erőit annyira mozgásba hozta, hogy ezek az erők kihatottak a külső testi életre is. A beteg ember előtt kiejtette a gyógyító szót, megfogta kezét, vagy fejére helyezte azt. Jézus életének ez a vonása semmiképpen sem egyedülálló a maga nemében. A vallástörténet számos esetben szolgál analógiákkal.

Mint Jézus gyógyításainak megfelelőjével találkozunk a kumráni tekercsek közül az Apokrifus Genézisben, ahol Ábrahám kezének rátevése által gyógyítja meg a Fáraót a gonosz lélek gyötrelmeitől (1QGen Apoc 10,21—29).¹⁴ Amikor közzétették a 4. számú barlang anyagát, minden kétséget kizáróan felismerték, hogy az evangéliumok Jézus gyógyításairól szóló tudósításainak számos megfelelője található meg az újabb kumráni iratokban. Ezzel kapcsolatban Josephusra kell hivatkoznunk, aki feljegyzéseiben megörökíti az esszénusoknak a gyógyítás művészetében való jártasságát.¹⁵ Újabbban egyre többen teszik magukévá azt a véleményt, hogy az esszénus szó az arámi „ase, asya“ kifejezés participiumából vezethető le, jelentése gyógyító.

Természetesen a hasonlóság nem jelenti az azonosságot. Nem rendelkezünk olyan bizonyítékokkal, amelyek alapján olyan messze mehetnénk a következtetésekben, hogy Jézust az esszénusok tanítványának tekinthetnénk. Itt is inkább arra kell gondolnunk, hogy Jézus korának gyermeke volt, aki birtokában volt mindazoknak az ismereteknek, amelyeket egy hozzá hasonló kivételes képességű ember elsajátíthatott. Osztotta azt a felfogást is, hogy a betegség a gonosz szellemek rontó munkájának az eredménye. Jézusnál azonban nem találjuk meg azt a jó és a rossz között előre meghatározott különbséget, ami a kumráni iratokban jelen van, ahol az emberek két részre vannak felosztva: „És két fajta szellemet alkotott az embernek, hogy azokban éljenek, egészen az ő számonkérése idejéig. Ezek: az igazság és a gyalázatosság szellemei“ (1QS 3,18). De a szinoptikusok is feljegyzik Jézus sikeres hadjáratát a gonosz szellemek — a sötétség birodalmának küldöttei — ellen, amikor az emberi élet e kínzóit Isten lelkének hatalma által győzi le

(Mt 12,28). Ezért mondja, hogy ha valaki az ő tevékenységének sikerét a démonok hatalmának tulajdonítja, ez egyenlő a szentlélek elleni káromlás bűnével (Mk 3,22.30).

Jézus maga sokra értékelte gyógyításait. Amikor Keresztelő János elküldte hozzá tanítványait, figyelmüket gyógyításaira irányította (Mt 11,2). Démonkiűzéseiben a kapuk előtt álló Isten országa közvetlen közelségének egy jelét látta. A kumráni közösség szintén úgy gondolkodott az eljövendő korszakról, mint a lélek korszakáról, s valóban úgy hitték, hogy a közösség megalapítása, valamint útjuk a szentség keresésében, mind hozzájárul a lélek birodalmának megalapozásához (1QS 9,13).

A közösségi szervezet igen fontos szerepet játszott a kumráni, ill. esszénus mozgalom életében, s ha ugyanezt ilyen határozottan nem is állíthatjuk Jézussal kapcsolatban, mégis érdemes e kérdéssel is foglalkoznunk.

Ha az Igazság Tanítója nem is volt a kumráni közösség megalapítója, de minden bizonnyal ő szervezte meg azt, ahogyan elképzelte: Izrael igazi maradékának, az igazi szövetségkötők közösségének, amelyből teljesen elvetette az egyéni gondoskodást, csakhogy megőrizze a papi és lévítai rendet a pusztai közösségben. Nincs miért kétségbe vonnunk Jézus szándékát, hogy tanítványai elhívásával ő is egy közösséget akart alapítani. Egészen világos, hogy tanítványai, ha nem is szervezett, de félig tudatos közösséget formáltak, s ő maga is úgy képzelte el őket, mint a végső idők igazi Izraelét. Tanítványait is azzal a céllal hívta el, hogy legyenek az ő munkatársai az evangélium terjesztésében. A tanítványok testülete volt az a „kicsiny nyáj“, amelynek a mennyei Atya jótetszésében odaadja az országot (Lk 12,32).

Jézus tizenkét tanítványát ahhoz a tizenkét férfihoz hasonlították, akik a három pappal együtt a kumráni közösség szervezetének vezető testületét alkották. „A közösség tanácsa tizenkét tagból és három papból áll, akik gáncstalanok a teljes Tan minden kinyilatkoztatásának teljesítésében“ (1QS 8,1—2). Ezt a tizenöt férfit úgy is tekintik, mint a közösség magvát, amellyel az Igazság Tanítója elkezdte szervezői tevékenységét. A tizenkét világi (laikus) férfi valószínűleg Izrael tizenkét törzsét jelképezi, míg a három pap Lévi törzsének három családját jelenti. A papi és lévítai elemek a közösség életében úgy jelentkeznek, mint amelyek a számbeli erő felett kaptak képviselőt. Ez nyilvánul meg a szervezet erős papi hangsúlyában. Természetesen ez a papi vagy lévítai jelleg nem található meg az evangéliumokban, hiszen mind Jézus, mind tanítványai világiak voltak.

Jézus kősziklára akarja felépíteni az ő anyaszentegyházát (Mt 16,18). Ez a hasonlata rokonságot mutat a kumráni közösség leírásával: „Olybá tettél, mint törhetetlen bástya és mint meghághatatlan falazat. Épületem sziklára rögzítetted, talpazatom az időtlen alap, falai nem rengethetők meg, kipróbált falak“ (1QH 13,8—13). Amit ők erre a biztos alapra építettek, az nem más, mint „a szentség háza Izraelnek és szentek szentje alapja Áron számára“ (1QS 8,5).

Amikor Jézus a főpap előtt vallatták, azzal vádolták, hogy azt mondta: „En lerontom azt a kézzel csinált templomot, és három nap alatt mást építek, amely nem kézzel csináltatott“ (Mk 14,58). A nem kézzel csinált templom gondolata így ágyazódott be az egész Újszövetség

tanításába, mint a Jézus által létesített Isten új népének a jelképe. De itt, eltérően a kumráni helyzettől, nem tesznek különbséget a szent hely és szentek szentje között, ugyanis a papság és laikus közötti különbség gondolata ismeretlen a korai keresztény gyülekezetben, mint ahogy az egész gyülekezet magán hordozta az egyetemes papság jellegét is.

Jézus követői közül sokan nagyobb áldozatot hoztak, mint a többiek. Péter azt mondja, hogy ő maga és társai „elhagytak mindent“, csak-hogy követhessék őt (Mk 10,28). Igaz, ők nem különítették el magukat a pusztában, vagy nem rendelték alá magukat egy olyan kemény aszkézisnak, mint Keresztelő János. Jézusról azt mondták, azért jött, hogy egyék és igyék, s szemére vetették, hogy „nagyétű és részeges ember, a vámszedők és bűnösök barátja“ (Mt 11,19; Lk 7,34). Tehát nemcsak Jánossal állott ellentétben, „aki kenyeret sem eszik, bort sem iszik“ (Lk 7,33), hanem Kumrán szigorúan mértékletes embereivel is. Mégis Jézust követni szorosán véve azt jelentette: elhagyni otthon, testvért, szülőt, feleséget, gyermeket és földet, óérette és az evangéliumért (Mk 10,29). Lehet vitatkozni azon, hogy a kumrániak milyen messzire mentek családi életük feladásában, bár nehéz elképzelni, hogy pusztai magányukban valaminek örülhettek volna jobban, mint a természetes életmódnak. És valóban a kumráni közösség temetőjében találtak női és gyermeksírokat, s a családi élet méltatását megtaláljuk iratainkban is (CD 7,6—8; 1QSa 1,10).

A közösségi élet kétségtelenül változott ebben a tekintetben is két évszázad alatt, mi mindenestre különbséget teszünk azok között, akik a pusztában magukévá tették a nőtlenségi életforma teljes szigorát és azok között, akik „pártoló tagokként“ otthon maradtak, s akiknek vendégszeretetét az összes többi testvér igénybe vette, ha utazásaik során szükség mutatkozott. Jézus, amikor a tizenkettőt kiküldte prédikálni, azt mondta nekik, hogy minden városban és faluban, ahová csak bemennek, keressék azokat, akik „méltók“ (Mt 10,11). Itt valószínű, hogy azokra az emberekre utalt, akikről tudták, mint pl. Arimathiai Józsefről, hogy „várja vala az Isten országát“ (Mk 15,43) és remélhették, hogy rokonszenveznek az evangéliummal, s így szállást biztosítanak a tizenkettő számára.

Jézus egész működése alatt, tanítványaival együtt, néhány magán-személy nagylelkűségére volt utalva. Egypár jómódú asszony nevét, akik „az ő vagyonukból szolgálnak neki“, fel is jegyezték az evangéliumok (Lk 8,2kv). A tanítványok, amivel csak rendelkeztek, betették a közös pénztárba, amelynek kezelésével Iskariót Júdást bízták meg. Azonban a tanítványok közössége semmiben sem hasonlítható a kumráni közösség gondosan megszervezett ügyviteléhez.

Az evangéliumok legszorosabb kapcsolata a kumráni Közösségi Szabályzattal a Máté szerinti evangélium Jézus-beszédeiben található fel, különösen a 10. és 18. részekben, ahol a tanítványoknak Jézus irányelveket ad tevékenységük folytatására, valamint a 23. rész kezdő verseiben, melyben élesen rajzolja meg a tanítványai és a farizeusok közötti ellentétet.¹⁶

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

¹ A közösség főbb iratai: Közösségi Szabályzat (IQS), Gyülekezeti Szabályzat (IQSa), Damaszkuszi Irat (CD), Hálaadó Himnuszok v. Magasztalások (IQH) stb. A kéziratok jelölése a következőképpen történik. A szám jelenti a barlangot, amelyben megtalálták, pl. 1. sz. barlang. A Q Qumran rövidítése, míg az utána következő betű a kézirat tulajdonképpeni neve, pl. Serek = Szabályzat. Az idézeteknél mindenütt a nemzetközileg elfogadott rövidítést használok.

² I.e. 31-ben hatalmas földrengés és tűzvész pusztított Kumránban. Nyomai ma is láthatók a feltárt épület keleti felében. Nem tudjuk pontosan megállapítani, hogy a természeti katasztrófa után a kolostor és környéke teljesen elnéptelenedett-e, vagy pedig a közösség egy része ott maradt továbbra is barlangokban és sátrakban a jól ismert vidéken.

³ A világhosszág fiainak harca a sötétség fiai ellen (IQM).

⁴ Az apokrif iratokat azonban óvatosan kell kezelnünk, mert csak a kereszténység őrizte meg fordításokban azokat — néha fordítások fordításában — és gyakran módosított, keresztény szellemű kiadásokban.

⁵ Az 1. sz. barlangot 1947 tavaszán fedezte fel Muhammad adh-Dhib, a be-
duinok Taamira törzséből származó tizenöt éves pásztorfiú. A tudományosan szervezett kutatómunka csak jóval később kezdődött el, és tartott közel egy évtizeden át.

⁶ Kezdetben a feltevésnek egészen a fantasztikum szélsőségességét érintő változatai láttak napvilágot. Dupont-Sommer az Igazság Tanítójában Jézus prototípusát vélte megtalálni, Allegro pedig a kumráni kolostort egyenesen Jézus iskolájának minősítette.

⁷ W. F. Albright, BASOR Supl. Studies, 1951, 58.

⁸ A. Dupont-Sommer: The Jewish Sect of Qumran and the Essenes, 152.

⁹ F. M. Cross: Scrolls from the Wilderness of the Dead Sea, Univ. California 1965, 12.

¹⁰ H. H. Rowley: The Dead Sea Scrolls and their Significances. London, 1961. III. Onias főpappal azonosítja, akit i.e. 171-ben gyilkoltak meg. Ezzel szemben G. R. Driver: The Judean Scrolls. London, 1965. Menahem zelota vezért látja benne, akit i.sz. 66-ban végeztek ki.

¹¹ Ezt bizonyítja a 4. sz. barlang két igen fontos és érdekes irata is: 4QFlorilegium és 4QTestimonia, amelyek egyfajta gyűjtemények a prófétai irodalom jövendöléseiből. Feltételezik, hogy a keresztény gyülekezetek is használtak hasonló gyűjteményeket, ezt leginkább a Máté szerinti evangélium bizonyítja, amelyik Jézus életének minden eseményét ószövetségi idézettel támasztja alá.

Az írásmagyarozatuk módszere teljesen megegyezik. Az ún. aktualizáló magyarozatok gyakorolták, s a történelem eseményeit, a különböző korszakok kijelentéseit magukra vonatkoztatták és így értelmezték.

¹² F. F. Bruce: Jesus and the Gospels in the Light of the Scrolls. London, 1961. 73.

¹³ W. D. Davies: The Setting of the Sermon on the Mount. 1964, 235.

¹⁴ Barthelemy-Milik: Quamran Cave I. (Discoveries in the Judean Desert) 1955, 128.

¹⁵ Josephus: A zsidó háború II. 8. 6.

¹⁶ K. Stendahl: The School of St. Matthew. 1954, 35.

A VALLÁSLÉLEKTANI ISMERETEK JELENTŐSÉGE A LELKIGONDOZÁS TERÉN

Az utóbbi években a lelkigondozás új, teljesebb fogalma van kialakulóban. A régi eljárás túlélte önmagát. Ez abból állt, hogy a lelkész több-kevesebb részvétellel meghallgatta a hozzáforduló gyülekezeti tag pa-